

УДК 331. 108

Гегедюш А.А., Грицак Ю.С.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ - ОСНОВНА ТЕНДЕНЦІЯ СВІТОВОГО РИНКУ ПРАЦІ

Висвітлено прояв економічної глобалізації на сучасному світовому ринку праці за різними напрямками. Пояснено позитивні і негативні аспекти впливу глобалізації на ринок праці України.

Ключові слова: ринок праці, економічна глобалізація, структура зайнятості, трудові ресурси.

Выяснено проявление экономической глобализации на современном мировом рынке труда по разным направлениям. Объяснено позитивные и негативные аспекты влияния глобализации на рынок труда Украины.

Ключевые слова: рынок труда, экономическая глобализация, структура занятости, трудовые ресурсы.

This research reveals the influence of economic globalization on the modern global labor market in different directions. Explained the positive and negative aspects of globalization on the labor market in Ukraine.

Keywords: labor market, economic globalization, employment structure, workforce.

Постановка проблеми. На сьогодні проблеми ринку праці все ще залишаються актуальними і саме тому потребують наукового і систематизованого підходу до їх вивчення. Особливо гостро стоять питання, що стосуються вивчення функціонування ринку праці крізь призму глобалізації економіки, а також врахування тенденцій та особливостей прояву глобалізаційних процесів з метою вироблення ефективних регулювальних механізмів та підходів, що є дуже важливим для України на сучасному етапі її розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Економічна глобалізація серед загальносвітових тенденцій на сьогодні є найбільш істотною і визначальною щодо перспектив якісно нових змін на ринку праці. Саме тому, даній проблематиці присвячено багато наукових праць. Розробкою питань, пов'язаних з ринком праці, його змінами у процесі глобалізаційних тенденцій економіки займалися багато видатних зарубіжних вчених, серед яких варто виділити Р.С. Піндайка, С. Фішера і таких вітчизняних науковців як: А.Р. Горілий, Л.В. Лісогор, О.Г. Чувардинський, М.І. Гуць та багато ін. Але саме суспільно-географічні аспекти даної проблеми, на жаль, малодосліджені і потребують аналізу.

Метою даного дослідження є висвітлення впливу економічної глобалізації на світовий ринок праці в цілому за різними напрямками та на ринок робочої сили України.

Виклад основного матеріалу. Головною тенденцією на світовому ринку робочої сили є його глобалізація. Вона справляє потужний вплив на всі аспекти життєдіяльності суспільства загалом і на ринок праці зокрема. Стрімка глобалізація та інтелектуалізація виробництва, ринку й економічної діяльності докорінно змінюють соціально-економічну структуру суспільства, виробничих відносин і, відповідно, ринку праці.

Вплив економічної глобалізації на ринок праці проявляється через такі параметри як склад і структуру робочих місць, їх динаміку, якісні характеристики робочої сили та її мобільність. За своєю суттю вона має об'єктивний вплив на світовий ринок праці, а також на національні ринки праці, які дедалі більше втрачають свою замкненість та відокремленість. Між ними виникають транснаціональні потоки робочої сили, котрі набирають постійного, систематичного характеру. Для формування і функціонування міжнародного ринку праці потрібні певні стартові умови, зокрема високий рівень міждержавних господарських взаємозв'язків, які зумовлені активізацією глобалізаційних процесів.

Вплив глобалізації на ринок праці відбувається за багатьма напрямками. Розглянемо основні з них.

Зміна структури зайнятості. Внаслідок синергічного ефекту глобалізації та технологічної революції в соціально-економічній сфері різних країн відбуваються фундаментальні зрушення, їх проявом є зниження частки виробничого сектора і зростання сектора послуг,

деконцентрація промислового виробництва, зрушення його в галузевій структурі тощо. Зазначені зрушення приводять до змін у структурі й характері зайнятості, значно впливають на стан ринку праці, формують нові тенденції його розвитку. У розвинутих країнах продовжується зменшення частки обробної промисловості з одночасним розвитком індустрії послуг і збільшенням її питомої ваги.

Дисбаланс між структурою робочої сили та робочих місць. Глобалізація і технологічна революція породжують механізми як створення так і ліквідації робочих місць. Під впливом економічної кризи спостерігається підвищення рівня безробіття у країнах-учасницях Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), на початку 2010 р. цей показник становив 8,7%, що становить понад 17 млн. безробітних. За оцінкою більшості економістів, що досліджують цю проблему, у довготривалому плані ефект створення робочих місць переважає ефект їх ліквідації, але "компенсація" не відбувається автоматично та нові робочі місця не відповідають колишнім за складністю виконаних робіт, структурою, видами робіт, географічним розташуванням тощо. Дисбаланс між структурою робочої сили та робочих місць стає дедалі очевиднішим як для розвинутих країн, так і для тих, що розвиваються [3].

Зміна структури попиту на робочу силу. За оцінками як західних, так і вітчизняних економістів, в умовах глобалізації та технічної революції дедалі актуальнішою стає проблема скорочення попиту на некваліфіковану робочу силу. Становлення постіндустріальної, інформаційної економічної системи призвело і продовжує призводити до "відторгнення" значної частки робочої сили, що є некваліфікованою чи отримала кваліфікацію, на яку немає попиту, і нездатної до перенавчання.

Перенесення виробництв до країн із дешевою робочою силою. Під впливом лібералізації зовнішньої торгівлі, розширення меж відкритості національних товарних та фінансових ринків, і зростання конкуренції між товаровиробниками відбуваються суттєві зміни в структурі та масштабах зайнятості. Дедалі більше розширюються можливості перенесення виробництва і відповідно, робочих місць, до інших країн, і передусім до країн з дешевшою робочою силою. Разом зі створенням робочих місць ТНК експортують до країн, які розвиваються, нове обладнання, передові технології, що сприяє підвищенню якості місцевої робочої сили. Водночас серед управлінських та інженерних кадрів частка місцевого населення, як правило, незначна. Не отримують розвитку в країнах, що розвиваються, і науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, які зосереджені в країнах, де розташовані штаб-квартири ТНК. Крім того, існує небезпека скидання зарубіжними інвесторами в країну застарілих і екологічно небезпечних виробництв і відповідних робочих місць.

Підвищення мобільності робочої сили. Складовою процесів глобалізації є зростання мобільності робочої сили, інтенсифікація міграційних процесів, наслідки яких є суперечливими. Для країн, що не

проводять зваженої міграційної політики, серйозним випробуванням для національного ринку праці стає зростання конкуренції з боку країн з низьким рівнем заробітної плати, скорочення кількості робочих місць, на яких працює корінне населення, та зниження середнього рівня оплати праці, особливо некваліфікованої і низько кваліфікованої робочої сили [1].

Розвиток нетрадиційних форм зайнятості. Глобальна економіка демонструє тенденцію до нових форм зайнятості, до віртуалізації та інтелектуалізації праці, власності і виробництва. Від «глобальної Людини ХХІ ст.» будуть вимагати особливої мобільності і здатності адаптуватись до жорсткої переміни умов життя, зміни професій, культурного середовища тощо. Показником глобальної мобільності людини є універсальна освіта і здатність напружуватись, рухатись, мобілізуватись і вчитись все життя. Характерною тенденцією змін на ринку праці під впливом глобалізації є розвиток неповної зайнятості. Наприкінці 80-х рр. ХХ ст. частка тих, хто працює неповний робочий час, у Швеції та Великій Британії перевищувала 20%, у Німеччині і Японії вона становила 11-12 %, а в США і Канаді – 15-17%. Умови та оплата праці, додаткові соціальні виплати для зайнятих неповний робочий час є менш привабливими, ніж у простіших працівників. За умови зростання конкуренції та намагання роботодавців у будь-який спосіб знижувати витрати на робочу силу, "периферійна" зайнятість користується дедалі ширшим попитом.

Відплив висококваліфікованої робочої сили з країн, що розвиваються та країн з перехідною економікою. Для країн, що розвиваються, а також країн з перехідною економікою серйозною проблемою стає відплив висококваліфікованої робочої сили. Глобалізація і науково-технічний прогрес (НТП) сприяють підвищенню попиту на висококваліфіковану робочу силу з боку ТНК. За підрахунками західних вчених, еміграція висококваліфікованого фахівця рівнозначна вкладенню в економіку вибраної ним країни мільйона доларів. Втрачаючи людський капітал подібної високої якості, держава несе величезні збитки, і перспективи швидкого розвитку стають більш віддаленими. Тобто інтелектуальний потенціал країни починає працювати на інші держави.

Підвищення впливу ТНК на ринок праці. Нині ТНК контролюють близько 40% світових засобів виробництва й 75% світової торгівлі товарами та послугами. Штаб-квартири найбільших ТНК знаходяться в США, що обумовлює значний вплив англо-американської законодавчої системи на формування трудового законодавства багатьох країн світу. Проблемою є те, що США досі ще не ратифікували і не визнають більшості міжнародних стандартів праці, розроблених МОП, і американська модель ринку праці є далеко не ідеальною. Існує загроза дерегулювання ринку праці, децентралізації переговорів та укладення угод, якими користується більшість американських фахівців і їх однодумці в Західній Європі.

Взагалі ж діяльність ТНК не тільки скорочує зайнятість, але й змінює її структуру. Існуюча така тенденція, що дослідницька та науково-технічна

робота, яка вимагає кадрів з високою кваліфікацією, зосереджується на "материнських" компаніях, а виробнича робота – на "дочірніх" підприємствах, і у довгостроковому плані призводить до декваліфікації робочої сили в країні. Крім того, соціальну напругу в суспільстві створюють інтенсифікація праці, нові форми зайнятості (тимчасові контракти, гнучкий графік роботи, надомна праця тощо).

Посилення впливу МОП на розвиток глобального ринку праці. Пріоритетне місце в практиці діяльності МОП займають конвенції та рекомендації, які спрямовані на захист прав працівників.

Щодо заходів на ринку праці, заслуговують на увагу пропозиції, висунуті фахівцями ООН: збільшення числа робочих місць з акцентом на створення робочих місць, що вимагають високого та достатнього рівня освіченості робочої сили; постійне підвищення кваліфікації працівників, особливо шляхом навчання некваліфікованих працівників за допомогою професійної підготовки, поширення технічних знань без відриву від виробництва і забезпечення гнучкості навиків, необхідних для зміни місця роботи; зберігання розумних норм виплати компенсацій, мінімальної заробітної плати, прийнятих стандартів і прав в сфері охорони праці [2].

Висновки. Економічна глобалізація має подвійний вплив на ринок праці України. До позитивних наслідків глобалізаційного впливу належать створення і підтримання нових робочих місць, внаслідок чого підвищиться рівень зайнятості, і відповідно – знизиться безробіття. Негативним є зменшення чисельності потенційної робочої сили, що має згубний вплив на економіку. Втягнення України до глобалізаційного процесу – додатковий стимул прискорення системних реформ у країні, зокрема структурної перебудови економіки, що дасть змогу певною мірою протистояти негативним наслідкам глобалізації. Створення умов для збереження та розширеного відтворення висококваліфікованої робочої сили, здатної ефективно функціонувати в умовах високотехнологічного та інноваційного виробництва, глобалізаційних процесів, дадуть змогу забезпечити формування стабільного та конкурентоспроможного ринку праці та економіки України.

1. Біляцький С. Нові світові тенденції на ринку праці//Україна: аспекти праці: Наук.-ек. та сусп.-політ.журнал. – 2006. – №4. – С.3.
2. Волкова О.В. Ринок праці: [навчальний посібник] / Олена Валеріїна Волкова – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 624 с.
3. Электронная версия газеты «География» <http://geo.1september.ru/articlef.php?ID=200301211> (25.03.2011).
4. Article International Labor Migration in a Globalizing Economy <http://www.carnegieendowment.org/publications/index.cfm?fa=view&id=22272> (25.03.2011).